

Uzra âşıklarının geleneğini sürdürerek ve platonik bir tutkuyla "cefası çok, vefası yok" bir sevgiliye ağlamış ve ümitsiz bekleyişini dile getirmiştir. Yaşlı ve âma şairin büyük bir tutku ile sevdiği genç ve güzel eşi tarafından terk edilmiş olduğu ve şiirlerini bu ruh hali içinde söylediği izlenimini veren bu manzumeler Arap şiirinin en güzel aşk şarkılarından sayılmıştır. Muhammed el-Merzûkî'nin *Ebû'l-Hasan el-Huşrî el-Kayrevânî* adlı eserinin içinde yayımlanan "el-Mu'aşşerât"ı (s. 212-240) Derenbourg ve ondan nakleden Brockelmann yanlış olarak Ebû İshak el-Husrî'ye nisbet etmişlerdir (GAL, I, 315; Suppl., I, 472).

Şairin *el-Kaşidetü'l-Huşriyye* veya *el-Kaşidetü'r-râ'îyye* adıyla da anılan manzumesi Nâfî' b. Abdurrahman'ın kıraatı hakkında olup 209 beyittir. Ziriklî'nin 212 beyit olarak kaydettiği kaside (bk. *el-A'lâm*, V, 114-115) İbn Yûnus el-Gâfiki ve İbn Azîme tarafından şerhedilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1344). Muhtemelen 475'te (1082-83) oğlu Abdülganî'nin ölümü ve eşi tarafından terk edilmesi üzerine ıstırabını dile getiren şiirlerden ve mersiyelerden meydana gelen *İktirâhu'l-karîh* ve *ictirâhu'l-cerîh* adlı eseri bu tarihten beş yıl sonra bir araya getirilmiş olup üç mukaddime ile asıl ve zeyil olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Asıl bölüm kafiyelerine göre alfabetik olarak sıralanmış 2156 beyit ihtiva eder. Zeyil kısmında ise yine kafiyelerine göre alfabetik olarak sıralanmış on beşer beyitten teşekkül eden kasideler yer alır. Toplam 435 beyitten meydana gelen bu kısmın bir özelliği her kasidenin bir öncekinin son harfiyle başlamış olmasıdır (Abduh Abdülazîz Kilkile, s. 200).

Husrî, Ebû'l-Feth el-Büstî'den etkilenecek, cinaslı kafiyelerden oluşan şiirler nazmettiği gibi Ebû'l-Alâ el-Maarî'yi taklit ederek kafiyesi, hatta bütün kelimeleri cinaslı lafızlardan meydana gelen şiirler yazmış, zamanın âlim ve ediplerine manzum lugazlar tarzında sorular yönelmiştir. Bu özellikleri sebebiyle Husrî'yi Maarî'ye benzeten ve onunla mukayese edenler olmuştur (İbn Bessâm eş-Şenterîni, I, 246, 259).

Husrî'nin, zamanın edip ve âlimleriyle dostlarına hitaben sanatlı nesir ve nazım halinde kaleme aldığı mektupları ve nahiv âlimi Ebû'l-Hüseyn İbnü't-Tarâve ile birbirlerini hicveden yazışmaları bulunmaktadır. İbn Bessâm *ez-Zahîre*'sinde Husrî'nin bazı mektuplarına yer vermiştir (I, 247-254).

Husrî'nin şiirlerinin bir kısmı, Muhammed el-Merzûkî ve Cîlânî b. Hâc Yahyâ tarafından kaleme alınan *Ebû'l-Hasan el-Huşrî el-Kayrevânî* adlı eserde (Tunus 1963) toplanmıştır. Şairin bu kitapta yer almayan bazı şiirlerine çeşitli edebî eserlerde rastlanmaktadır. Meselâ Safe-dî'nin *Tevşî'u't-tevşîh*'inde (s. 151-154) yer alan parça onun müveşşah türünde bilinen tek şiiridir. İbn Senâül-mülk bu şiiri sebebiyle Husrî'yi müveşşah şairleri arasında saymaktadır (*Dârü't-trâz fi 'amelî'l-müveşşahât*, s. 53). Muhammed Ali Hüseyin, Husrî'nin edebiyat ve biyografi kitaplarında yer alan şiirlerini derleyerek *Dîvânü Leyli's-şab* adıyla yayımlamıştır (Bağdad 1968).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû İshak el-Husrî, *Zehrû'l-âdâb* (nşr. Zekî Mübârek), Beyrut 1972, neşredenim mukaddimesi, s. 7-12; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *Ümmüze'z-zamân fi şu'arâ'l-Kayrevân*, Tunus 1406/1986, s. 19; Humeydi, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. Muhammed Tâvî et-Tançî), Kahire 1966, s. 314-315; İbn Bessâm eş-Şenterîni, *ez-Zahîre*, I, 214-215, 245-283, 305; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 74; İbn Beş-küvâl, *eş-Şıla*, II, 410; Dabbî, *Buğyetü'l-mülte-mis*, s. 212-213; İbn Senâül-mülk, *Dârü't-trâz fi 'amelî'l-müveşşahât* (nşr. Cevdet er-Rikâbî), Beyrut 1400/1980, s. 53, 202, 203; Şerîfî, *Şer-hu Makâmâtü'l-Harîrî*, Kahire 1372, III, 123; Yâ-kût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XIV, 39-41; İbn Hallî-kân, *Vefeyât*, I, 55; III, 331-334; Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtaşar*, II, 208; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, s. 1209; a.mlf., *el-İber*, II, 358; a.mlf., *A'lâmü'n-nûbelâ*, XIX, 26-27; İbnü'l-Verdî, *Tetimetü'l-Muhtaşar fi aḥbârî'l-beşer* (nşr. Ahmed Rif'at el-Bedrâvî), Beyrut 1389/1970, II, 17; Safedî, *el-Vâ-fî*, XXI, 249-251; a.mlf., *el-Gayşü'l-müseccem*, Beyrut 1411/1990, II, 377; a.mlf., *Tevşî'u't-tevşîh*, Beyrut 1966, s. 151-154; a.mlf., *Nektû'l-himyan* (nşr. Ahmed Zekî Bek), Kahire 1329/1911, I, 213-214; İbn Künûz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1971, s. 259-265; İbn Nâ-cî, *Me'âlimü'l-imân*, Tunus 1320, I, 21; III, 250; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 550-551; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 381-382; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 176; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1337, 1344; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 118; Brockelmann, *GAL*, I, 315; *Suppl.*, I, 472-473; Hasan Hüsnî Abdülvehhâb, *el-Müntehabü'l-medresî mine'l-edebi't-Tûnisî*, Kahire 1944, s. 84, 158; a.mlf., *Mücmelü târihi'l-edebi't-Tûnisî*, Tunus, ts., s. 119, 158; *İzâhu'l-meknûn*, I, 110; II, 477; *Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 693; Ziriklî, *el-A'lâm*, V, 114-115; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 125; Muhammed el-Merzûkî - Cîlânî b. Hâc Yahyâ, *Ebû'l-Hasan el-Huşrî el-Kayrevânî*, Tunus 1963; H. Derenbourg, *Les manuscrits arabes de l'Escorial*, New York 1976, I, 272-273, 308-311; Hannâ el-Fâhûrî, *Târihu'l-edebi'l-Arabî fi'l-Magrib*, Beyrut 1982, s. 131-143; Abduh Abdülazîz Kilkile, *el-Belâhu'l-edebî li'l-Mu'az b. Bâdis*, Riyad 1403/1983, s. 194-204; Şâzeli Büyahyâ, "Min şî'ri 'Alî el-Husrî", *Ḥavliyyâtü'l-Cami'ati'l-Tûnisîyye*, sy. 7, Tunus 1970, s. 21-34; a.mlf., "Huşrî", *El²* (Fr.), III, 661.

İSMAİL DURMUŞ

HUSRÎ, Ali b. İbrâhim (علي بن إبراهيم الحصري)

Ebû'l-Hasen Ali
b. İbrâhim el-Husrî
(ö. 371/981)

Bağdat şeyhi unvanıyla tanınan sûfî.

Basra'da doğdu. Gençlik yıllarında Bağdat'a giderek Ebû Bekir eş-Şiblî'nin (ö. 334/945) sohbetlerine devam etti ve onun müridi oldu. Husrî, Hallâc hayranı olan Şiblî ile aynı meşrepteydi ve onun gibi sekr hali içinde bulunuyordu. "Sen de benim gibi divanesin, aramızda ezeli bir meşrep birliği var" demesi (Herevî, s. 529; Câmî, s. 231) onun Şiblî'ye olan yakınlığını gösterir. Hücvîrî de Husrî'yi kendine hâkim olamayan cezbeli sûfler zümresinden sayar (*Keşfü'l-mahcûb*, s. 321). Şiblî hakkında birçok kimse bilgi vermiş ve sözlerini nakletmiş de onun tek müridi Husrî'dir (Herevî, s. 529).

Hayatının son yıllarını Mansur Camii'nin karşısında kendisi için yaptırılan zâviyede geçiren Husrî yaklaşık seksen yaşında vefat etti ve Bağdat'ın Dârülharb Mezarlığı'nda toprağa verildi. Hücvîrî, şeyhi Ebû'l-Fazl el-Huttelî'nin Husrî'nin müridi olduğunu söyler (*Keşfü'l-mahcûb*, s. 208). Herevî de onu üstatlarından sayar (*Tabakât*, s. 529). Serrâc bizzat Husrî'den dinlediği bazı sözleri nakleder (*el-Lüma'*, s. 48, 198, 343).

Husrî tasavvufu, "Ruhu Hakk'a karşı gelme kirinden arındırmaktır", sûfiyi de "var olunca yok, yok olunca var olmayan kişi" diye tarif eder (Hücvîrî, s. 43, 45). Bu sözleriyle hakiki bir sûfinin kazandığı iyi vasıfları ve ulaştığı yüce mertebeleri bir daha kaybetmeyeceğini, terkettiği kötü huy-lara ve hallere de bir daha dönmeyeceğini anlatmak istemiştir. Husrî sonradan olanı yok sayıp sadece ezeli olanı dikkate almayı, dostları terk edip vatandan ayrılmayı, bilineni de bilinmeyen de unutmayı tasavvufun esası olarak görür (Serrâc, s. 289) ve kerâmete iltifat edilmemesi gerektiğine dikkat çeker. Ona göre sûfî, söyleyişi ortadan kaybolunca sona eren semâya değil, sürekli ve kesintisiz bir semâya yönelmelidir (a.g.e., s. 48). Attâr, onun semâya düşkün olması yüzünden halife-ye şikâyet edildiğini kaydeder (*Tezkiretü'l-evliyâ*, 288).

Husrî, "Allah Âdem'i yarattı, ona kendi ruhundan üfledi, melekleri ona secde ettirdi, sonra kendisine bir emir verince karşı geldi. Bu durumda küpün başı tor-

tu olursa dibinden ne çıkar" diye düşünür ve bu düşünceden hareketle kendi haline bırakılan insanın isyana düşeceği, ancak Hakk'ın inâyetiyle muhabbete mazhar olacağını söyler.

Havf ve recâ kavramları üzerinde de duran Husrî, Allah korkusunun ve Allah'tan ümitli olmanın kaderi değiştirmeyeceğine inanır ve, "O'ndan korkmam O'nun benim hakkımdaki kanaatini değiştirmez, O'ndan ümitli olmam da beni amacıma erdirmez" der (Sülemî, s. 490). Ona göre havf ve recânın sırrına sadece velîler vâkîf olur; diğer insanlar ise havf ve recâ esasına göre hareket etmelidir. Husrî'yi aynı yılda vefat eden İbn Haffî ile karşılaştıran Herevî İbn Haffî'nin zâhir, Husrî'nin bâtın yönünün ağır bastığını söyler (Tabakât, s. 529). Herevî, Husrî'nin çağdaşı İbn Sem'un tarafından tenkit edilmesini, "İbn Sem'un söz, Husrî dert sahibi idi" diyerek meşrep farklılığına bağlamıştır. Husrî'nin tasavvufun temel konularına dair sözleri sûfî tabakat kitaplarında önemle nakledilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 48, 198, 289, 343; Sülemî, *Tabakât*, s. 489-493; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 193; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Jukovski), s. 43, 45, 201-202, 208, 321; Herevî, *Tabakât*, s. 529-532; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ*, s. 288; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 298; İbnü'l-Mülâkkin, *Tabakâtü'l-evliyâ*, s. 213-214; Câmî, *Nefehât*, s. 231-233; Şârânî, *et-Tabakât*, I, 123; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 39-40.

EDİB NÂVİF ZİYÂB

HUSRÎ, Ebû İshak

(أبو إسحاق الحصري)

Ebû İshâk İbrâhîm b. Âlî
b. (İbrâhîm b.) Temîm el-Ensârî
el-Fihri el-Husri
(ö. 413/1022)

Zehrû'l-âdâb adlı eseriyle tanınan
edip ve şair.

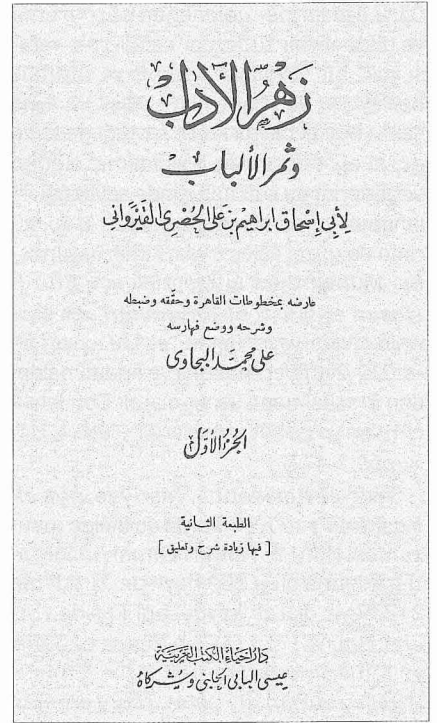
Kayrevan'da doğdu. Husrî nisbesiyle anılması, kendisinin veya ailesinin hasır işiyle uğraşması yahut Kayrevan civarındaki Husr köyünden olmasıyla ilgilidir. Kırtasyecilik ve kitap istinsahı ile geçimini sağlayan Husrî, zengin kütüphanesi sayesinde kendi kendini yetiştirerek Arap dili ve edebiyatı ile ahbâr hakkında geniş bir kültüre sahip oldu. Birçok kimse onun kitaplığından ve ilminden faydalanmak için etrafında toplanmıştı. Çoğu Kayrevanlı olan öğrencileri arasında İbn Reşîk el-Kayrevânî ile İbn Şeref el-Kayrevânî gibi seçkin kimseler de vardı. Öğrencileri-

nin yetişmesinde büyük rol oynayarak genç yaşta "üstât" diye anılan Husrî, talebelerine eski edebiyatla şiir ve ahbârın yanında müvellâ, muhdes ve hatta çağdaş edip ve şairlere ait eserleri de okutuyordu. Bu çalışmaları ile yeni edebiyat akımının da ilk temsilcisi sayılmıştır. Husrî, özellikle Bedüzzaman el-Hemedânî'nin *Maķāmât* ile *Resâ'il*'inden bol miktarda nakiller yapmış ve bunları okutarak öğrencilerine sanatlı nesri sevdirmiş, Afrika'ya "maķāmât" türünü ilk defa o getirmiştir. Nitekim Afrika'da bu alanda ilk eser olan *Mesâ'ilü'l-intikâd* öğrencisi İbn Şeref tarafından kaleme alınmıştır.

Şiirlerinde genellikle incelik, lirizm ve tabiiilik hâkim olmakla birlikte Ebû Temmâm'ın etkisinde kalarak başta tıbâk, cinas ve istiare olmak üzere edebî sanatların çokça yer aldığı şiirler de yazmıştır (İbn Reşîk el-Kayrevânî, s. 45-49). Bununla birlikte onun şöhreti başta *Zehrû'l-âdâb*'i olmak üzere mensur eserlerine dayanır.

Kazzâz ve Nehşelî gibi ediplerle ilim, kültür, edebiyat ve sanatta Kayrevan'ın altın çağı sayılan Muiz b. Bâdis dönemini (1015-1062) hazırlayanlardan biri olan Husrî, Kayrevan yakınlarındaki Mansûre (Mansûriye) şehrinde 413 (1022) yılında otuz beş kırk yaşlarında vefat etti (a.g.e., s. 45-46; İbn Hallikân, I, 55; Şâzelî Bû Yahyâ, *Havliyyâtü'l-Câmi'ati'l-Tûnisîyye*, sy. I, s. 9-19). Husrî'nin 453 (1061) yılında öldüğünü söyleyenler de vardır (meselâ bk. İbn Bessâm eş-Şenterînî, II/4, s. 585; Yâkût, II, 95).

Eserleri. 1. *Zehrû'l-âdâb** ve *geme-rû'l-elbâb*. Husrî'yi şöhrete kavuşturan en önemli eseridir. İnce bir ruh ve edebî bir zevkle seçilmiş en güzel nesir ve nazım örneklerinden oluşan ve Arap edebiyatının temel eserlerinden kabul edilen *Zehrû'l-âdâb* Ali Muhammed el-Bicâvî tarafından neşredilmiştir (I-II, Kahire 1372/1953, 1389/1969). 2. *Cem'u'l-cevâhir fi'l-mûlaḥ ve'n-nevâdir*. Bu kitap da *Zehrû'l-âdâb* gibi sanat değeri yüksek mensur ve manzum eserlerden seçmeler mahiyetindedir. Ancak *Zehrû'l-âdâb*'in çok değişik konularına karşılık *Cem'u'l-cevâhir* daha yeknesak bir içeriğe sahiptir. Bu eser de edebî fıkra, hikmet, vecize, latife, güldürücü, eğlendirici ve ibretli hikâye, güzel ve nükteli sözlerden oluşmaktadır. Ancak Husrî, *Zehrû'l-âdâb* gibi ciddi eserine uygun düşmeyen güldürücü ve eğlendirici fıkra ve hikâyeleri onun bir zeyli mahiyetindeki bu kitabında toplamıştır. Bununla birlikte eserde ahlâka

Ebû İshak el-Husrî'nin *Zehrû'l-âdâb* adlı eserinin 1. cildinin kapağı (Kahire 1389)

ve genel âdâba aykırı parçaları yer verilmemiştir. İlk defa Muhammed Emîn el-Hancî tarafından *Zeylû Zehrî'l-âdâb ev Cem'u'l-cevâhir fi'l-mûlaḥ ve'n-nevâdir* adıyla yayımlanan eser (Kahire 1353/1934) daha sonra Ali Muhammed el-Bicâvî (Kahire 1372/1953; Beyrut 1407/1987), Zekî Mübârek (Beyrut 1972) ve Ruhâb Hıdır Akkâvî (Beyrut 1413/1993) tarafından neşredilmiştir. 3. *Nûrû'l-tarîf ve nevrû'z-zarf*. *Kitâbü'n-Nûreyn* adıyla da anılır (Yâkût, II, 97). *Zehrû'l-âdâb*'ın bir nevi ihtisarı mahiyetinde olmakla birlikte onun tekrarı değildir. En belirgin özelliği, öğretici ve eğitici vasfı göz önünde bulundurularak kısa tutulmuş olmasıdır. Eserin yazma nüshaları Escorial (nr. 392) ve Gotha (nr. 2129) kütüphanelerinde bulunmaktadır. 4. *el-Maşûn fi sirri'l-heva'l-meknûn*. Bazı kaynaklarda *el-Maşûn mine'd-devâvîn* (İbn Bessâm eş-Şenterînî, II/4, s. 584), *el-Maşûn ve'd-dürri'l-meknûn* (Yâkût, II, 97) ve *el-Maşûn fi'l-hevâ* (Zehbî, XVIII, 139) adlarıyla da geçer. Ana teması aşk olan eser, sanat değeri taşıyan manzum ve mensur parçalardan seçmeleri ihtiva eder. Fakat önceki eserlerin aksine burada konular başlıklarla birbirin-